

TE TIRA HOU

HE WĀHANGA

He whakaoti tēnei i ngā kōrero i timatahia i te He Muka o mua atu

Nā Tīmoti Kāretu, Te Toihau o Te Taura Whiri

Ko te mate nui ko te reo kāore i te kōrerotia whānuitia, ā, ko ngā tāngata matatau e warea kē ana ki te kōrero Pākehā ki a rātou anō me te mea nei mā reira te reo e ora tonu ai haere ake nei!

Ki te parea e te hunga matatau te reo ki rahaki kei noho mai rātou i konā kōwhetewhete ai, komekome ai, tangi kurī noa iho ki te ngaro haere o te reo. Āe rānei ko tā rātou he pīrangi kē kia rangona tō rātou pai, tō rātou matatau ki te reo Pākehā kia ahatia ai? Kia kiia ai he tohunga ki ngā reo e rua? Mā konā te reo Māori e ora ai? Kātahi nā te mutunga mai o te pōkaku, o te pāhewahewa, e hika e!

Tēnā, kia hoki noa ake ki te tātū o te kōrero, arā, ki 'te tira hou' nei.

Kāore pea he tangata i tua atu i a au i pēnei rawa te kaha o te tātū i te hunga reo tuarua nei e noho nei hei kaiwhakaako, hei kaiwhakatauiria mai i te reo i ngā kōhanga reo, i ngā kura kaupapa, i ngā whare wānanga, i ngā kuratini, i ngā whare takiura, i hea noa, i hea noa kei reira nei te reo Māori e whakaakona ana.

I ngā kura tonu e whakahaeretia nei e Te Taura Whiri i te Reo Māori hei āwhina i te hunga kaiwhakaako ka rangona te reo hē, te reo kotiti o tēnei hunga engari e mōhio ana rātou ki tō rātou hē nā reira hoki i haere mai ai kia āwhinatia atu. Ka tino mihi te ngākau ki tēnei hunga e whai kaha nei kia ekea e rātou ōna pīnakitanga.

Koinei te hunga e kaha nei te whai i te reo Pākehā me tana whakatakoto i te kupu ko ngā kupu ia i Māori. Te taea te aha nā te mea koirā te reo matua o te nuinga nō reira i ngā wā o te kore i mōhio me pēhea

te whakatakoto i te kupu kua hoki anō ki taua reo rā. Ahakoa he aha te reo ka ako te tangata hei reo tuarua mōna i te mutunga iho i ngā wā o te pōrārā, o te hanepī, ka hoki te tangata ki tōna reo matua ki reira tīkina atu ai te taura mō tana e whai rā kia puta i a ia. Koinā tonu te āhua o te ako i tēnei mea, i te reo ahakoa he aha te reo.

Nā, ahakoa ko te nuinga o te hunga nei, arā, o 'te tira hou' nei, kei te karangatanga kōhungahunga arā atu anō ētahi kua whakapīrahoraho, ā, me tōna tino tokoiti nei kua pakipaki ngā parirau kua rere.

Nā taua tokoiti nei ka kitea mai e te tokomaha ka taea anō e rātou te rere ā tōna wā ki te ū, ki te mau, ki te kaha rātou. Ki te kore, e kore te wairua o te kupu e rere ki ōna rerenga kia rangona ai, kia kitea ai tōna tau, tōna ātaahua.

Waihoki me te whakairo nei, me te tārai nei. I te tīmatanga ka kōkau, ka pūhungahunga rānei i te korenga i ū engari nāwai rā, nāwai rā i roto i te wā ko tōna otinga mai he taonga e whakamiha ai, e monoa ai te tangata i te kaha o te waiwaiā mai.

Ka tiro iho ki te ao Māori o ēnei rā ka whakaaro ake e toru pea ōna wehewehenga matatau ka taea te whakarite. Tēnā, kia whāia ko tō te manu āhua:

1) ko te hunga tino matatau ki te reo, i whāngaia mai rānei koirā te reo matua, nā te kaha tonu rānei ki te kuhu i a ia kua eke te tangata ki te taumata e taea ai te kī kua matatau. Me kī koiane te hunga kua pakipaki ngā parirau, kua rere, kua topaki, kua tauhihi, kua tapakō. E taea ana te rere ki hea o te rangi e matanātia ana e ia. Waihoki ko te reo, e taea ana e ia ōna whakaaro te whakaputa ahakoa te kaupapa, ahakoa te take.

2) ko te hunga tino autai te mōhio, ā, me kī koiane te hunga whakapīrahoraho. E pakipaki ana ngā parirau heoi anō kāore anō kia tino taea te rere ki tawhiti atu i te kōhanga engari e kaha ake ana, e kaha ake ana, ā, hei ā taihoa kua rere.

3) ko te hunga e ako tonu ana, ā, kāore anō kia tino taea te kupu te whakatakoto i runga i te pai, i te tika. Me kī koiane te hunga pīkari, te hunga pangore kāore tonu i roa i muri mai i te paopaotanga o ngā hua o te manu.